

Türkiye’de Çocuk İstismarı Konusunda Yayımlanan Lisansüstü Tezlerinin Adli Bilimler Açısından Değerlendirilmesi

İtir Erkan

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi,
Sağlık Yönetimi, İstanbul, Türkiye

İtir Erkan

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada Türkiye’de çocuk istismarı konusunda yayımlanmış lisansüstü tezlerinin adli bilimler açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Tarama modelinde betimsel bir araştırma olan bu çalışmada çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili YÖK Ulusal veri tabanında 1989-2016 yılları arasında yayımlanan lisansüstü tezleri; yapıldığı yıllara, üniversitelere, enstitülere, alanlarına, konularına ve içeriklerine göre sınıflandırarak adli bilimler açısından değerlendirilmiştir.

Bulgular: Yapılan araştırmada 1989-2016 yılları arasında 160 tez yayımlandığı belirlenmiştir. Bunlardan 109’u yüksek lisans, 29’u doktora, 22’si tıpta uzmanlık tezleridir. Tezlerin içerikleri incelendiğinde, çocuk istismarı konusunda hukuk alanında hazırlanan tezlerin tümünün Türk Ceza Kanunu’nda cinsel istismar açısından incelendiği belirlenmiştir. 2010 yılı ve sonrasında bu konuda yayımlanan tez sayısındaki artış dikkat çekmektedir. 2011 yılına kadar çocuk istismarı ve ihmalinin öğretmenler tarafından, 2012 yılına kadar ise sağlık çalışanları tarafından yerince bilinmediği tespit edilmiştir.

Sonuç: Çocuk istismarı konusunda eğitimcilere, sağlık çalışanlarına ve ebeveynlere yönelik daha detaylı bilgilendirmelerin yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Çocuk istismarı, adli bilimler, sağlık çalışanları, eğitimciler, hukuk

EVALUATION OF GRADUATE THESES ON CHILD ABUSE IN TERMS OF FORENSIC SCIENCE IN TURKEY

ABSTRACT

Aim: In this study, it was aimed to evaluate the graduate theses published on child abuse in terms of forensic sciences in Turkey.

Methods: In this study, which was a descriptive study in the screening model of the postgraduate theses published between 1989-2016 in YOK national database on child abuse and neglect. The study was evaluated in terms of forensic sciences by classifying it according to the years, universities, institutes, areas, subjects and contents.

Results: It was determined that 160 theses were published between 1989-2016. Of these, 109 were for master’s degree, 29 were for doctoral, and 22 were specialist theses. When the contents of the theses were examined, it was determined that all theses prepared in the field of law on child abuse were examined in terms of sexual abuse in the Turkish Penal Code. The increase in the number of theses published on this topic in 2010 and after is remarkable. It is determined that child abuse and neglect is not well known by the teachers until 2011 and by the healthcare workers until 2012.

Conclusion: It is considered that more detailed information on education about child abuse to educators, health workers and parents is required.

Keywords: Child abuse, forensic sciences, healthworkers, educators, law

İletişim:

İtir Erkan

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sağlık
Yönetimi, İstanbul, Türkiye

Tel: +90 212 444 50 01

E-Posta: itir.erkani@yeniuyuzyl.edu.tr

Gönderilme Tarihi : 05 Mayıs 2017

Revizyon Tarihi : 19 Mayıs 2017

Kabul Tarihi : 19 Temmuz 2017

Çocuk istismarı ve ihmali; anne, baba ya da bakmakla yükümlü olan bir kimse tarafından çocuğun fiziksel ve duygusal gelişimini engelleyen ya da kısıtlayan eylem ve ihmallerin tümüdür (1). Bu eylem ya da ihmallerin sonucu olarak çocuğun fiziksel, ruhsal, cinsel, ekonomik ya da sosyal açıdan zarar görmesi, sağlık ve güvenliğinin tehlikeye girmesi söz konusudur (2,3). Çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bırakan, dikkat çekmeyen ve aslında sıklıkla görülen bir başka istismar türü ise medya istismarıdır (4,5).

Çocuğa yönelik ihmal ve istismarın ortaya çıkmasında, düşük gelir seviyesi, aile yapısı, göç olgusunun varlığı, düşük eğitim düzeyi, zayıf ebeveyn çocuk ilişkisi, ebeveynlerin uyuşturucu ve alkol bağımlılığı, zemin hazırlayıcı etkenler olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, toplumsal sorunlar ve aile içi sağlıksız iletişim de çocuk istismarını tetikleyen önemli unsurlardır (6). Çocukların küçük yaşlarda yaşadıkları ve maruz kaldıkları tüm kötü muameleler çocukta travma etkisi yaparak duygusal ve davranışsal bozukluklara neden olur. Çocukları istismar edenlerin çoğu çocukluklarında istismara uğramış kişilerdir (7). Dolayısıyla çocuklukta yaşanan travmanın, ilerleyen yıllarda topluma zarar verme ihtimali olması bir diğer önemli sonucudur. Öncelikle istismarı önlemek için tedbirler alınmalıdır, böyle bir durum gelişmişse kişi tespit edilerek, çocuğa gerekli psikolojik destek sağlanmalıdır. Çocuklar istismara çoğunlukla evde, okulda ya da savunmasız olabilecekleri her türlü ortamda maruz kalabilmektedir. Bu durumda ailenin, eğitimcilerin, sağlık profesyonellerinin ve çocukla iletişim halinde bulunan herkesin çocuk istismarı konusunda bilgi sahibi olması çok önemlidir. Adli bilimler açısından istismarı tanımlayabilmek, anamnezin doğru alınması, delillerin uygun şekilde toplanması, saklanması, prosedürlere uygun olarak bildirimlerin yapılması gerekmektedir. Aksi halde çocuğun tedavi ve istismardan korunma süreci etkilenecektir. Bu konuda birçok tez ve makale yazılmış olmasına rağmen yıllardır çocuk istismarı vakalarının görülmesi, gerekli çözümlerin yeterince üretilmediğini göstermektedir. Bu çalışmada Türkiye’de çocuk istismarı konusunda yayımlanmış lisansüstü tezlerinin adli bilimler açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve yöntem

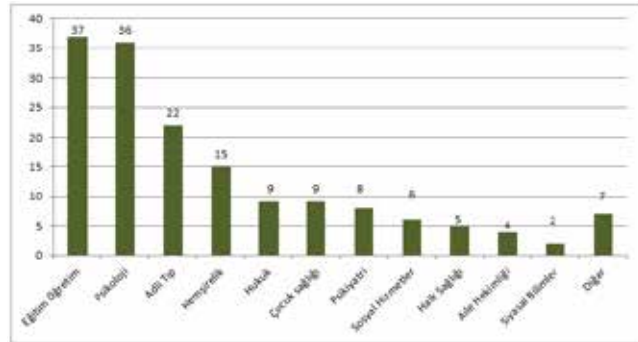
Tarama modelinde betimsel bir araştırma olan bu çalışmanın verilerini, 1989-2016 yılları arasında YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan çocuk istismarı konusunda yayımlanmış lisansüstü tezler (yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık) oluşturmaktadır. Çalışma verileri kullanılan anahtar kelimelerle sınırlandırılmıştır. Konu ile ilgili

tezlerin seçilmesinde “istismar”, “çocuk istismarı”, “çocuk ihmali” ve “sarsılmış bebek sendromu” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Elde edilen veriler, içerik analizi yapılmak üzere yazar adı, yıl, tez adı, program, alan, dil, üniversite, enstitü/fakülte, anabilim dalı, özet ve erişim başlıklarıyla Excel (2013) paket programında düzenlenmiştir. Birbirine benzeyen veriler içerik analiziyle belirli kategoriler çerçevesinde bir araya getirildikten sonra, frekans dağılımları incelenerek, adli bilimler açısından yorumlanmıştır.

Bulgular

Yapılan çalışmada 1989-2016 yılları arasında 160 tez yayımlandığı belirlenmiştir. Bunlardan 109’u yüksek lisans, 29’u doktora, 22’si tıpta uzmanlık tezleridir. Yayımlanan dil incelendiğinde 150 tez Türkçe, 10 tez ise İngilizce yazılmıştır. Çalışmalarda anket (%78), istismar ölçeği (%17) ve retrospektif inceleme (%5) verileri kullanılmıştır. İstismar ölçeği kullanılan çalışmalar özellikle eğitimciler ve sağlık çalışanlarına uygulanırken, anket soruları çocuklara ve ailelere yönelik hazırlanmış sorulardan oluşturulmuştur.

Çocuk istismarı konusundaki tezlerin 43 üniversitede yapıldığı ve en fazla tezin yayımlandığı ilk 3 üniversite; İstanbul Üniversitesi (%18), Marmara Üniversitesi (%10) ve Ankara Üniversitesi (%8) olarak belirlenmiştir. Tezlerin yayımlandığı Enstitü/Fakülte dağılımları incelendiğinde; Sosyal Bilimler Enstitüsü (%42), Sağlık Bilimleri Enstitüsü (%21), Tıp Fakültesi (%14), Eğitim Bilimleri Enstitüsü (%13) ve Adli Tıp Enstitüsü (%10) olduğu görülmüştür. Bu tezlerden 28’sinin (%17,5) erişimi yazar tarafından kısıtlanmış olup, 32 tezin (%20) sadece özetine ve 100 tezin ise (%62,5) tam metnine erişim olduğu belirlenmiştir. 18 farklı alanda yayımlanan tezlerin en fazla Eğitim-öğretim (%23), Psikoloji (%22) ve Adli Tıp (%14) alanlarında yayımlandığı görülmüştür (Şekil 1). 1989-1989 yılları arasında 13 tez, 2000-2009 yılları arasında 38 tez, 2010-2016 yılları arasında ise 108 tez yayımlanmıştır.

Şekil 1. Yayımlanan tezlerin alanlara göre dağılımı.

*Diğer: Diş hekimliği, Sosyoloji, Uluslar Arası İlişkiler, İngiliz Dili Edebiyatı, Gazetecilik, Sağlık Yönetimi, Radyo-TV

Çocuk istismarı konusunda hukuk alanında yayımlanan 10 tezde Türk Ceza Kanunu'nda çocukların cinsel istismar suçu açısından ele alındığı belirlenmiştir. 12 tezde sağlık çalışanlarının (hekim, hemşire, ebe, diş hekimi ve sağlık yöneticilerinin) bu konudaki bilgi düzeyleri incelenmiştir. Yayımlanan 6 tez Sosyal Bilimler alanında (İngiliz Dili Edebiyatı, Radyo TV, Gazetecilik, Siyasal Bilimler ve Uluslararası İlişkiler) yapılmış olup, 13 tezde istismara maruz kalan çocukların ruhsal ve fiziksel durumları incelenmiş, 120 tezde ise çocuğun, ailenin ya da eğitimcilerin istismar konusundaki farkındalık düzeyleri araştırılmıştır.

Tezlerin içerikleri incelendiğinde 2011 yılına kadar istismar ve ihmalin öğretmenler tarafından, 2012 yılına kadar ise sağlık çalışanları tarafından yeterince tanınmadığı belirlenmiştir. Yayımlanmış iki tezde çocukların birden fazla anamnezinin alındığı ve muayene edildiği tespit edilmiştir (8,9). 1998 yılından beri medya istismarı birçok tezde gündeme getirilmiş olup, çocukların haberlerde ifşa edilmesi ya da dizi/reklam gibi sektörlerde çalıştırılması açısından konu edilmiştir. Yayımlanmış iki tezin konusunun sarsılmış bebek sendromu (SBS) ile ilgili olduğu görülmüştür (10,11). 2011 yılında Taşar tarafından yayımlanan tezde annelere eğitim öncesi ve sonrası uygulanan anketlerin sonuçları kıyaslanmıştır. Eğitim sonrasında annelerin edindikleri bilgilere oranla davranışlarının değiştiği gözlenmiştir. 2011 yılında Kazancı tarafından yayımlanan tezde ise SBS tanısı almış bebeklerin görülme sıklığı incelenmiştir. Yayımlanmış bir tezde sağlık yöneticilerinin çocuk istismarına yönelik izlenecek prosedür konusunda yeterli olmadığı tespit edilmiştir (12).

Tartışma

Çocuğa yönelik her türlü şiddet olarak tanımlayabileceğimiz çocuk istismarı dünyada her ülkede olduğu gibi ülkemizde de çok sık olarak görülmektedir. Hatta görülme sıklığının araştırmalarla belirlenenlerden daha fazla olduğu düşünülmektedir. Çocuk istismarı ve ihmali olgusu doğası gereği (aile içinde, kapalı ortamlarda görülmesi, çocuğun söylememesi için tehdit edilmesi, çocuğun da kendini suçlu hissetmesi, utanması, sevdiklerinin zarar görmemesini isteme ve onlardan ayrılmak istememe gibi nedenlerle) incelenmesi zor bir konudur (13).

Bu çalışmada 1989-2016 yılları arasında YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan çocuk istismarı konusunda yayımlanmış lisansüstü tezler incelenmiştir. Bu konuda en çok yüksek lisans tezi yayımlanmış olmasının, Türkiye'de yüksek lisans programlarının sıklığı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında özellikle 2010 yılı ve sonrasında çocuk istismarı konusunda yayımlanan tez sayısı dikkat çekmektedir. İstismar vakalarının medyada sıklıkla yer alması ve ülke gündemini meşgul edecek tartışmaların sonucu olarak araştırma sayılarında artışın olması şeklinde açıklanabilir.

Tezlerin içerikleri incelendiğinde 2011 yılına kadar çocuk istismarının eğitimciler tarafından yeterince tanınmadığı belirlenmiştir. Oysa çocukla yakın etkileşim halinde bulunan eğitimcilerin, bu tür olgularla karşılaştıklarında alacakları önlemleri bilmeleri ve gerekli bildirimleri yapmaları gerekmektedir. Eğitimcilerin çocuk istismar ve ihmaline yönelik farkındalıklarını geliştirmek için lisans öğrenimleri sırasında daha ayrıntılı bir eğitim sürecinden geçmeleri gerektiği düşünülmektedir. Bununla birlikte meslek hayatlarında da bu konuyla ilgili eğitim faaliyetlerine katılmaları kurumları tarafından desteklenmeli ve zorunlu kılınmalıdır. Özellikle okul döneminde risk altındaki çocuklar (genç anne-baba, düşük sosyo-ekonomik düzey, mental problemi olan çocuklar vb.) ve aileleri daha sık izlenmeli, ailenin çocukla sağlıklı iletişim kurabilmesi için gerekli sosyal destek sağlanmalıdır. Çocuk Koruma Merkezleri her ilde kurulmalı ve sayıları artırılmalıdır. Medya ile işbirliği yapılarak konunun önemi ülkeye anlatılmalı ve toplum bilinci oluşturulmalıdır (14,15). Ayrıca ebeveynlere yönelik çocuk istismarı konusunda eğitimler verilmesi önerilmektedir.

Yapılan incelemede 2012 yılına kadar çocuk istismarı konusunda sağlık çalışanları tarafından istismarı tanımlama ve prosedür konusunda bilgi eksikliği olduğu belirlenmiştir. Oysa sağlık kurumlarına özellikle fiziksel ve cinsel istismar mağduru çocukların geldiği bilinmektedir. Örneğin sarsılmış bebek sendromu olgusu yeterince bilinmediğinden, sağlık çalışanları tarafından sıklıkla kafa travmalı çocuklara yaklaşımda ayırıcı tanıda çocuk istismarı düşünülmemektedir. Bu konuda Türkiye'de sınırlı sayıda araştırma yapılmaktadır. Yayımlanmış iki tezde çocukların birden fazla anamnezinin alındığı ve muayene edildiği tespit edilmiştir. Bu durum çocuklara aynı travmayı yeniden yaşatmak anlamını taşımakla beraber, mağdurun tedavisinde de gecikmelere yol açacaktır. Bu durumda birimler arası iletişim arttırılarak, prosedürlerin gerekli şekilde yerine getirilmesi ile istismara uğramış çocuğun sadece bir kez anamnezin alınarak yeniden travma yaşaması önlenmesi gerekmektedir. İstismarın tıbbi, sosyal, etik ve hukuksal yönü bulunduğu için hastane ekibi, hukukçular ve sosyal hizmet kurumlarıyla işbirliği içinde çalışmalıdır. Hastane ekibinin çekirdeğini hekim olarak adli tıp uzmanları, çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanları ve çocuk ruh sağlığı uzmanları oluşturmalıdır. Ayrıca ekipte hastanenin çocuk

hasta gören acil tıp, çocuk cerrahisi, ortopedi, nöroloji, beyin cerrahisi, dermatoloji, göz, kulak-burun-boğaz, plastik cerrahi gibi bölümleriyle sürekli iletişim içinde olmalı, bu birimlerde çalışan sağlık personeline konuyla ilgili eğitimler verilerek farkındalık arttırılmalı ve istismar kuşku-su olan olguların çocuk koruma birimine yönlendirilmesi sağlamalıdır. Ayrıca çocuk koruma merkezlerinde mutlaka sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve hemşire de yer almaktadır (16-18). Bu olguların atlanmaması için sağlık ile ilişkili bölüm öğrencilerinin müfredatlarına “çocuk istismarı ve ihmali” ve “adli hemşirelik” derslerinin, sağlık yönetimi bölümü öğrencileri için ise “adli olgu yönetimi” derslerinin konulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Çocuk istismarı konusunda hukuk alanında yayımlanan tezlerin ise tamamının Türk Ceza Kanunu’nda çocuklara yönelik gerçekleştirilen cinsel istismar suçu açısından ele alındığı tespit edilmiştir. Oysa çocuklar sadece cinsel istismara maruz kalmamaktadır. Fiziksel, duygusal ve ekonomik istismar açısından da hukuki yönünün değerlendirilmesinin, bu konudaki eksikliği gidereceği düşünülmektedir.

1998 yılından beri medya istismarı birçok tezde gündeme getirilmiş olup, çocukların haberlerde ifşa edilmesi ya da dizi/reklam gibi sektörlerde çalıştırılması açısından konu

edilmiştir. Özellikle çocukların bu sektörlerde çalıştırılması ile düzenli uyku ve beslenme düzenlerinin bozulması, bir yetişkin gibi giydirilmeleri ve çocukların kaldıramayacağı heyecan yaşatılarak ve psikolojik baskı oluşturulduğuna dikkat çekilmektedir (19). Ancak günümüzde hala bu tür çocuk programlarının varlığı, bu konuda gerekli düzenlemelerin yapılmamış olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak 1989 yılından beri çocuk istismarı konusunda YÖK Ulusal veri tabanında yayımlanan lisansüstü tezler, çocuk istismarı konusunda farkındalık sağlamış olmakla birlikte bu konudaki eksiklikler de vurgulanmıştır. Ancak yayımlanan tezlerin çoğunlukla konu ile ilgili kişiler tarafından okunması nedeniyle, elde edilen sonuçlar ve öneriler toplumun tümüne yansıtılmamaktadır. Multidisipliner bir çalışma gerektiren çocuk istismarı konusunda sosyal hizmetlerin, çocuk polislerinin, eğitimcilerin, hukukçuların, sağlık personellerinin, pedagogların, etik, tıp etiği ve adli bilimler uzmanlarının çalışma içinde olması gerekmektedir. Çocuk istismarı olguların tanınması, erken dönemde tespit edilmesi ile failerin ortaya çıkarılması, mağduriyetlerin giderilebilmesinin toplum sağlığı, hukuk, etik ve adli bilimler açısından oldukça önemli olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

1. Oral R, Can D, Kaplan S, Polat S, Ates N, Cetin G ve ark. Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse Negl.* 2001; 25:279-90.
2. Taner Y, Gökler B. Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi* 2004; 35:82-6.
3. Yurdakök K. Çocuk istismar ve ihmali, tanımı ve risk faktörleri. *Katkı Pediatri Dergisi* 2010; 32:423-34.
4. Sayıl M. Televizyon ve çocuk istismarı. *Türk Psikoloji Bülteni* 1998;4:77- 8.
5. Wilson BJ. Media and children's aggression, fear, and altruism. *Future Child* 2008; 18:87-118.
6. Kara B, Biçer Ü, Gökalp AS. Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2004; 47: 140-51.
7. Özgentürk İ. Çocuk istismarı ve ihmali. *International Journal of Human Sciences* 2014;11: 265-78.
8. Kutsal E. Fiziksel çocuk istismarının sosyodemografik özellikleri ve milner çocuk istismarı potansiyeli ölçeğinin Türkiye geçerliliği. *Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2004.*
9. Orakçı G. 2013, İstismar mağduru 13-18 yaş arası kız çocukları: Travma sonrası stres bozukluğu, suçluluk ve utanç duygusu, psikolojik değerlendirme. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.*
10. Taşar MA. Ankara’da iki hastanede uygulanan sarsılmış bebek sendromu önleme programının annelerin bilgi ve tutumları üzerine etkisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2011.*
11. Kazancı G. Kafa içi kanama bulguları ile başvuran hastalarda sarsılmış bebek sendromu sıklığı ve epidemiyolojisinin belirlenmesi. *Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara, 2011.*
12. Kır M. Sağlık yöneticilerinin çocuk ihmali ve istismarına yönelik bilgi ve farkındalık düzeyleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2015.*
13. Polat O. Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 1, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.
14. Kürklü A. Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaliye yönelik farkındalık düzeyleri, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2011.*
15. Onat G, Dinç H, Günaydın S, Uğurlu F. Çocukluk döneminde yaşanan ihmali veya istismarın benlik saygısına etkisinin incelenmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 2016; 3:9-15.
16. Beyazova U, Şahin F. Çocuk istismarı ve ihmaliye yaklaşımda hastane çocuk koruma birimleri. *Türk Ped Arş* 2007; 42:16-8.
17. Burç A, Tüfekçi FG. Hemşirelerin çocuk istismarı ve ihmalinin belirti ve risklerini tanılama düzeyleri, *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2015;6: 144-51.
18. Geçkil E. Çocuklarda fiziksel istismar ve hemşirelik yaklaşımı, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2017; 6:129-39.
19. Ünal E. Televizyonda çocuk istismarı ve ihmali, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.*